

MISKOLCI
EGYETEM
UNIVERSITY OF MISKOLC

MTA MISKOLCI TERÜLETI BIZOTTSÁGA

A FORDÍTÁS MINT VÁLASZTÁSOK ÉS DÖNTÉSEK SOROZATA

XVI. Miskolci Alkalmazott Nyelvészeti Konferencia

ABSZTRAKTFÜZET

Szerkesztette: Barna László
A konferencia időpontja: 2024. január 18.

PLENÁRIS ELŐADÁSOK

Dr. Engel Izolda

megbízott oktató

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, BTK, Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék
doktorjelölt

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, BTK, Nyelvtudományi Doktori Iskola,
Fordítástudományi Doktori Program

izoldaengel@hotmail.com

Ítéletek fordítása – A formulaszerű nyelvhasználat vizsgálata a fordítási stratégiák tükrében

Az *ítélet jogerőre emelkedett* kifejezés igen gyakran fordul elő a magyar jogi szaknyelvben. A büntetőeljárásban ez azt jelenti, hogy a bíróság a vádról, a terhelt büntetőjogi felelősségéről, a büntetőjogi következményekről vagy ezek hiányáról végleges, megváltoztathatatlan döntést hozott, amely mindenki számára kötelező és rendes jogorvoslattal nem támadható. A kifejezésnek több német megfelelője is létezik. Fordíthatjuk úgy, hogy *das Urteil ist rechtskräftig* vagy *die Rechtskraft des Urteils ist eingetreten*, de írhatnánk azt is, hogy *das Urteil ist in Rechtskraft erwachsen*. A felsorolt példák – legyen szó akár a magyar, akár a német kifejezésekről – közös vonása, hogy a szakszerű forrásokban szinte kivétel nélkül mindig ugyanezek a szavak állnak egymás mellett, az azonos információtartalmakat azonos szavak kombinációi jelzik. Mindez arra utal, hogy ún. formulaszerű elemekről (kollokációkról, frazémákról) van szó.

A példákból kiindulva azt hihetnénk, hogy a jogi szövegekben szereplő formulaszerű elemek fordítása nem okozhat különösebb nehézséget a fordítónak. Előadásomban azonban olyan példákat fogok mutatni, amelyek a formulaszerű elemek fordítási problémáira világítanak rá, különös figyelemmel arra, hogy mekkora kihívást jelenthet a megfelelő fordítási stratégia kiválasztása.

A bírósági ítéletek formulaszerű nyelvhasználatát kontrasztív szövegelemzéses módszerrel vizsgálom meg, egy német nyelvű büntető ítélet, annak magyar nyelvű fordítása és egy autentikus (eredetileg magyar nyelven írt) ítélet összehasonlításával. Azt szeretném láthatóvá tenni, hogy az adott jogi műfajra jellemző kötött nyelvhasználat milyen választások és döntések sorozata elé állítja a fordítót, ezért alapvetően két kérdésre keresem a választ:

1. A FNy-i szöveg szereplő formulaszerű elemek mennyiben felelnek meg a CNy-i szövegben szereplő szókapcsolatoknak?
2. Milyen összefüggés lehet a fordítási stratégiák és a formulaszerű nyelvhasználat között?

Prof. Dr. Fóris Ágota

egyetemi tanár

Károli Gáspár Református Egyetem, BTK, Magyar Nyelvtudományi Tanszék;

a MANYE alelnöke

foris.agota@kre.hu

Választások és döntések a terminológiakezelésben

Az előadás célja annak áttekintése, hogy milyen módszerekkel és eszközökkel, és milyen elvek alapján folyik a terminológia kezelése (elterjedt nevén a terminológiamenedzsment vagy

terminológiai munka) a különböző területeken (például fordítás, dokumentáció), és milyen típusú választások és döntések elé állítja a terminológiakezeléssel foglalkozókat a feladat. Az utóbbi években a gyakorlati fordítói munkában nélkülözhetetlenné vált a terminológiamenedzsment, ennek megfelelően azt nemzetközi szabványok szabályozzák; a tudományos életben pedig nagy számú publikáció jelent meg a témáról mind a nemzetközi, mind a magyar nyelvű szakirodalomban. Az előadásban az alábbi négy terület köré csoportosítva tekintem át a terminológiakezelés vonatkozásait: a terminológiakezelés alapfogalmai; a terminológiakezelés céljai és területei; a terminológiakezelés módszerei és eszközei; terminológiakezelés szervezetekben és egyénileg.

Prof. Dr. Heltai Pál

professor emeritus

Kodolányi János Egyetem

pal.heltai@gmail.com

A relevancia elve a kultúraspecifikus elemek fordításában

A kultúraspecifikus elemek fordításának kutatását három elméleti keretbe helyezhetjük: a nyelvészeti megközelítés a kultúraspecifikus elemeket nyelvi egységekként kezeli, az interkulturális megközelítés a mentális kultúrát, a szociokulturális konnotációkat helyezi előtérbe, míg a relevancia-elméleti (RE) megközelítés a fordítás folyamatára helyezi a hangsúlyt. Mindhárom megközelítésre szükség van, de ha a fordítás folyamatát, a fordítói döntéseket vizsgáljuk, és ezekre kívánunk magyarázatot találni, akkor a RE nyújtja a legtöbb segítséget. A fordítás kommunikáció, és a relevancia elve szerint működik: megfelelő *kontextuális hatást* akarunk elérni *ésszerű feldolgozási erőfeszítés* mellett. Ez különösen vonatkozik a kultúraspecifikus elemek fordítására.

A RE-alapú kutatás sokszor ugyanarra az eredményre jut, mint a korábbi fordítástudományi kutatások: így például megállapítja, hogy a fordítónak fel kell mérnie a célközönség kognitív környezetét, a fordítás célját, stb. Előnye viszont, hogy a fordítást a kommunikáció keretében helyezi el, egységes elméleti keretet és terminológiát nyújt, és nagyobb magyarázó erővel bír. A RE-i megközelítés sok tekintetben előnyös mind a kutatásban, mind a képzésben, mind a gyakorlatban. Ugyanakkor a RE-alapú kutatásoknak arra kell törekedniük, hogy a RE-i fogalmakat a meglevő fordítástudományi fogalmakkal egyeztessék és a RE szempontjából értékeljék.

Prof. Dr. Kappanyos András

egyetemi tanár

Miskolci Egyetem, BTK, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet, Magyar Irodalomtudományi Tanszék;

tudományos tanácsadó, osztályvezető, igazgatóhelyettes

MTA, Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Irodalomtudományi Intézet, Modern Magyar Irodalmi Osztály

kappanyosa@t-online.hu

Zökkenők, váltók, vakvágányok: a fordítási folyamat sarokpontjai

Ha fordítói döntésekről beszélünk, akkor feltételezzük, hogy a fordítói munkának olyan része is van, amely nem döntésekből áll: automatikusan haladhatunk előre, és csak a „nehéz helyeken” állunk meg dönteni. Ez az üzemmódok között váltogató működés a fordítási folyamat több klasszikus modelljéből levezethető, és a „nehéz helyek” azonosítása,

megoldási módjaik osztályozása a fordítástudomány kedvenc témái közé tartozik. De fordítási munkát ez a lineáris, meg-megzökkenő előrehaladás nem írja le pontosan, a szöveget – különösen az erősen megmunkált irodalmi szöveget – nem pusztán szavak és mondatok szekvenciájaként érzékeljük, hanem több dimenziós, belső és külső kapcsolatokban gazdag, bejárható térségként, teremtett szövegvilágként. Vajon az így tekintett szöveg felment-e akár egy pillanatra is a döntések felelőssége alól? Vajon hogyan kell döntenünk, amikor a forrásszöveg éppen egy döntés elkerülésére utasít bennünket? És mit tegyünk, amikor arra szólít fel, „tégy, amit akarsz”? Az előadás ilyen helyzeteket mutat be, példákkal illusztrálva az elméleti konstrukciókat.

Prof. Dr. Klaudy Kinga

professor emeritus

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, BTK, Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék;

programvezető

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, Nyelvtudományi Doktori Iskola, Fordítástudományi Doktori Program;

a MANYE alelnöke

klaudy.kinga@btk.elte.hu

Az összevonás-elkerülési hipotézis vizsgálata emberi és gépi fordításokban

Az összevonás-elkerülési hipotézis az aszimmetria-hipotézis egyik alhipotézise. Az aszimmetria-hipotézis szerint a fordítók szívesebben alkalmazzák azokat az átváltási műveleteket, amelyek explicitációval járnak (lexikai konkretizálás, lexikai felbontás, lexikai betoldás, grammatikai konkretizálás, grammatikai felbontás, grammatikai betoldás) mint azokat, amelyek implicitációval járnak (lexikai generalizálás, lexikai összevonás, lexikai kihagyás, grammatikai generalizálás, grammatikai összevonás, grammatikai kihagyás). A gépi fordítói programok szabad hozzáférése most egy új kutatási lehetőséget teremtett. Megnézhetjük, hogy elvégzik-e a gépi fordítói programok azokat a műveleteket, amelyeket a humán fordítások elemzése alapján leírtunk. Ebben az előadásban a jelentések összevonását fogom megvizsgálni, amely egyike a feltételezett implicitációs műveleteknek, de a vizsgált anyag alapján az angol–magyar fordításban a magyar fordítók mégis gyakran alkalmazzák ezt a műveletet, míg a gépi fordítói programok szinte sohasem. Erre a jelenségre hoz fel példákat az előadás, és előrevetíti ennek jelenségnek a lehetséges következményeit.

SZEKCIÓ-ELŐADÁSOK

Dr. Bajzát Tünde

egyetemi docens

Miskolci Egyetem, Idegennyelvi Oktatási Központ

tunde.bajzat@gmail.com

Magyar diákok véleménye az idegennyelv-tanulás kihívásairól

A globalizáció, a technológiai fejlesztések, az oktatási és munkaerő-mobilitás következtében napjainkban az idegennyelv-tudás nélkülözhetetlenné vált. Ezért kutatásom célja az volt, hogy megvizsgálja a magyar diákok véleményét és tapasztalatait az idegennyelv-tanulásról magyarországi környezetben.

Rövid bevezetés után az előadás a Miskolci Egyetemen tanuló magyar hallgatók körében végzett empirikus kutatás eredményeit ismerteti. A magyar nyelvű kérdőívet az Egyetem hat Karán tanuló 209 hallgató töltötte ki. Az eredmények bemutatják a tanult idegen nyelveket, azok időtartamát, a hallgatók nyelvtanulási tapasztalatait és a nyelvtanulás során felmerülő kihívásokat. Az előadás bemutatja a résztvevők javaslatait is a magyarországi idegennyelv-oktatás fejlesztésére.

Barna László

egyetemi tanársegéd

Miskolci Egyetem, BTK, Modern Filológiai Intézet, Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

laszlo.barna@uni-miskolc.hu

„Bassa Manelka!” – Egy leleplező káromkodás tanulságai

Heinrich von Kleist *Anekdote aus dem letzten preußischen Kriege* című híressé vált rövid anekdotája Szabó Lőrinc fordításában 1944. március 6-án jelenik meg a Képes Tábori Újság hasábjain. A szájról szájra terjedő történet, a jénai csata után, egy francia katonáktól körülzárt faluban játszódik, ahol egy rettenthetetlen porosz lovas („preußischer Reiter”) menekülés helyett és egy jelentékeny harci üvöltés mellett („Bassa Manelka!”) nekiront a falu végén várakozó három francia lovasnak, miután pedig lekaszabolja őket, újra kurjant („Bassa Teremtetem!”). Hogy túldomesztikálás-e a „preußischer Reiter”-t porosz egyenruhás huszárnak nevezni, vagy a „Branntewein”-t pálinkának fordítani, az kiderül az előadásból. A műfordító–költő egy kontextualizáló bevezetővel és egy értelmező–reveláló befejező jegyzettel is kommentálta fordításszövegét, amelyek igen izgalmas tanulságokkal szolgálnak egyrészt Kleist műve szereplőinek a kilétéről, másrészt a 44 éves Szabó Lőrinc fordítói motivációjáról, illetve fordításának irodalmi retorikájáról.

Bazsóné Dr. Sőrés Marianna

tanszékvezető egyetemi docens

Miskolci Egyetem, BTK, Modern Filológiai Intézet, Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

marianna.bazsone.sores@uni-miskolc.hu

Bulgakov *A fehér gárda* című regényének német nyelvű újrafordítása

A tanulmány Mihail Bulgakov 1924-ben megjelent Kijev-regényének (*A fehér gárda*) 1969-ben és 2018-ban megjelent német nyelvű fordításainak összevetésével vizsgálja a műfordítás-hagyomány alakulását a rendszerváltás előtt és után. A fordításkritikai megközelítés lehetőséget ad arra is, hogy megvizsgálja az ismert irodalmi mű újrafordításának körülményeit, bemutassa a fordítók munkásságát és a szöveg irodalmi–esztétikai vetületeit. A magyar fordítással való összevetés a műfordítások további kultúrákon átívelő olvasatát és a műfordításhoz szorosan kapcsolódó jelenségek értelmezését teszi lehetővé.

Bellók Bernadett

hallgató

Károli Gáspár Református Egyetem, BTK, osztatlan angol és német tanári mesterképzési szak

gyakorló tanár

Szent László Gimnázium, Szob

detti.bellok@gmail.com

Idegennyelv-tanulás és kulturális érzékenység – a német popzene idegennyelv-oktatásban való felhasználása

Az idegennyelv-tanulás során nélkülözhetetlen a komplex tudás, mely nem csupán a célnyelv struktúrájára, hanem a nyelvet befolyásoló külső tényezőkre is kiterjed. A kultúra is ilyen tényező, mely amellet, hogy önmaga is folyamatosan változik, hatással van a nyelv változására is, ezért kiemelten fontos a nyelvtanulókat kulturális és nyelvi érzékenységre nevelni. Az előadás rávilágít, hogy a tankönyvi anyagok mellett a német popzenék hatékonyan kiegészíthetik a célnyelvi kultúra bemutatását. A popdalok dalszövegei célnyelvi példaként szolgálhatnak, mert számos új, kulturális elemet tartalmaznak, amelyek autentikusabbá teszik a tanulási folyamatot. Az előadás során a német kultúra részletes bemutatásra kerül egy német kortárs pop előadója, Ski Aggu zenéin keresztül. Az elemzés során a szövegekben található kulturális elemeket mutatom be és a fő célom az, hogy szemléltessem a német popzene relevanciáját a német nyelvtanulásban, és felmérjem, hogy milyen mértékben megfelelőek a dalok a kultúra tanítása céljából. Az adatelemzés során mindezek mellett részletesen megvizsgálom, hogy a dalok milyen nyelvi szinteken lehetnek hasznosak a német mint idegennyelv-tanulásban és tanításában.

Dr. Czeller Mária

egyetemi docens

Debreceni Egyetem, GTK, Gazdasági Szaknyelvi Kommunikációs Központ

czeller.maria@econ.unideb.hu

Dr. Lázár Tímea

egyetemi adjunktus

Debreceni Egyetem, GTK, Gazdasági Szaknyelvi Kommunikációs Központ

lazar.timea@econ.unideb.hu

Dr. Hajdu Zita

egyetemi adjunktus

Debreceni Egyetem, GTK, Gazdasági Szaknyelvi Kommunikációs Központ

hajdu.zita@econ.unideb.hu

Dr. Farkas János

egyetemi adjunktus

Debreceni Egyetem, GTK, Gazdasági Szaknyelvi Kommunikációs Központ

huskyhu967@gmail.com

Mennyire felelnek meg a hallgatók a munkaerőpiac interkulturális kompetenciák iránti elvárásainak?

Az interkulturális kompetenciák elengedhetetlenek a hallgatók, mint leendő munkavállalók munkahelyi feladatainak teljesítéséhez és előmeneteléhez. Ezért a felsőoktatás szaknyelvi képzésének részét kell, hogy képezze az interkulturális kompetenciák fejlesztése. Mindenekelőtt fontos tudni, hogy a munkaerőpiac, avagy a munkaadók milyen interkulturális készségeket várnak el, és a hallgatók rendelkeznek-e már azokkal a készségekkel. Ennek alapján az igényelt készségek kialakítása vagy fejlesztése a szaknyelvoktatás egyik feladata. A Debreceni Egyetem Gazdaságtudományi, Műszaki és Informatikai Karán a hallgatók interkulturális kompetenciáinak vizsgálatára összeállítottunk egy kérdőívet. Az adatok feldolgozása során öt hallgatói klasztert hoztunk létre, amelyek mindegyike eltérő előnyökkel és hátrányokkal jár a munkaadók számára. A kutatás fő célja annak megállapítása volt, hogy melyik klaszter a legelőnyösebb a munkaerőpiacon, valamint, hogy a szaknyelvi kurzusok milyen tartalmi és módszertani elemei segíthetnek abban, hogy a hallgatók megfeleljenek ezen klaszter ismérveinek.

Prof. Dr. Cs. Jónás Erzsébet

professor emeritus, az MTA doktora

Nyíregyházi Egyetem, Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet

csjonase@gmail.com

Kulturális kód és az újrafordítás

A kulturális kód a közösség szocializációs szokásain alapul, a nyelvre is kihatással levő kulturális jelenségként értelmeződik. Nem csupán jelenség, hanem szabályok és minták kollektívjáról beszélhetünk. A kulturális kód a közösségi szemiotikával, a jelképzéssel szoros kapcsolatban minták és szabályok mentén épül be a tudatba. Sajátosan a szimbolikus antropológia vizsgálati területe. Am ha egy kulturális kód az idegen nyelvű szépirodalmi szöveg része, vagy az adott szöveg ráutaló jelentést hordoz, minden bizonnyal a fordításnak is dolga van vele. Alekszandr Puskin *A virág* című versében (1828) egy könyv lapjai közt megbújó, lepréselt virágról ír. A versszöveg jelentésképzése feltételezi a társadalmi érintkezésben a virágadási szokások kulturális kódjának régi és új markereit. A fordítások és még inkább a mai újrafordítások lexikális nyelvi megoldásai ezek összefüggésében

értelmezhető. Szabó Lőrinc, Galgóczy Árpád és Soproni András fordításváltozataiban a virágadás és az elmúlás konvencionális és mai stilisztikai jegyeit helyezük el a világmegismerés keretében a fordításstilisztika eszközrendszerével.

Dr. habil. Dobos Csilla

habilitált egyetemi docens

Miskolci Egyetem, BTK, Modern Filológia Intézet, Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék

doboscsilla52@gmail.com

A honosító és az idegenítő fordítási stratégiák közötti választás jelentősége a nyelven belüli fordítás különböző típusaiban

A nyelven belüli fordítás jellemző tulajdonságai rendszerint eredményesen vizsgálhatók a nyelvközi fordítás kutatásához alkalmazott terminológiai keretrendszer alapján. A honosítás és az idegenítés terminusokkal jelölt két alapvető fordítási stratégia is számos, nyelvek közötti fordítási folyamatra jellemző ismérv feltárását és fordítói döntés indokolását tette lehetővé. Az említett két fordítás-stratégiai kategória hatékonyan alkalmazható a nyelven belüli fordítás bizonyos sajátosságainak a leírására is. Az előadásban azt vizsgálom, vajon milyen tényezők határozzák meg a nyelven belüli fordító választásait és döntéseit a honosítás és idegenítés dichotómiájának területén.

Dr. Doró Katalin

egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem, BTK, Angoltanár-képző és Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

dorokati@lit.u-szeged.hu

Igehasználat angol nyelvű absztraktokban: magyar és nemzetközi nyelvész cikkek összehasonlítása

Az ige és igeidő választás az absztraktírás egy kulcsfontosságú eleme, mellyel a szerzők kutatási állításait az olvasók számára hihetővé és meggyőzővé teszik. Korábbi tanulmányok az egyszerű jelen és egyszerű múlt idő dominanciáját mutatták ki, eltérő arányban az absztraktok egyes részeiben, magyar kutatók által írt absztraktokról azonban igen keveset olvashatunk. A jelen előadás fókuszában olyan angol nyelvű absztraktok állnak, amelyek magyar empirikus nyelvész cikkek mellett jelentek meg az elmúlt tíz évben, és ezek összehasonlításra kerülnek egy neves nemzetközi folyóiratból válogatott párhuzamos korpusszal. Az eredmények azt mutatják, hogy a három domináns retorikai mozzanat (célok, módszerek, eredmények) terén a tíz leggyakoribb igenél 3-5 van átfedésben a két korpuszban, míg az igeidő-választás gyakoriságában nagy hasonlóságot látunk. A célok és eredmények leírásában mindkét esetben az egyszerű jelen dominál, míg a módszerek leírásánál hasonló a jelen és a múlt idő aránya.

Dr. Eszenyi Réka

egyetemi adjunktus

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, BTK, Nyelvi Közvetítés Intézete, Fordító- és Tolmácsképző Tanszék

eszenyi.reka@btk.elte.hu

Dr. Dóczy Brigitta

egyetemi adjunktus

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, BTK, Angol–Amerikai Intézet, Angol Alkalmazott Nyelvészeti Tanszék

doczi.brigitta@btk.elte.hu

Digitalizáció, szókinés és fordítás 6 tételben

Az elmúlt évtizedben hatalmas változáson ment keresztül az emberek idegen nyelvekhez való hozzáállása. A gyorsuló digitalizáció könnyebben elérhetővé teszi a nyelvtanulást, ugyanakkor az idegen nyelvek megértését megkövetelő szituációk száma is megnőtt a mindennapi életben és a munka világában egyaránt. A nyelvi akadályok áthidalhatók nyelvtanulás, okos eszközök, vagy akár egy professzionális nyelvi közvetítő segítségével, az akadály jellege szerint.

A szerzők legújabb monográfiáik alapján tárgyalják a szókinestanulás és fordítói szakma metszéspontjait a következő témák kapcsán:

- 1) a kétnyelvű mentális lexikon és a humán fordító,
- 2) a mentális lexikon és a gépi fordító,
- 3) szavak, kifejezések, rögzített fordulatok a fordításban,
- 4) szótanulási stratégiák fordítóknak és tolmácsoknak,
- 5) digitális eszközök a szókincsfejlesztésben és a fordításban,
- 6) pedagógiai ajánlások szókincsfejlesztőknek és fordítóképzőknek.

Dr. Fajt Balázs

egyetemi adjunktus

Budapesti Gazdasági Egyetem, PSZK, Pénzügyi és Gazdálkodási Szaknyelvek Tanszék

fajt.balazs@uni-bge.hu

Nyelvszakos és nyelvtanárszakos egyetemi hallgatók egyéni nyelvtanulói különbségei

A felsőoktatás utóbbi két évtizedben végbement expanziója miatt az idegen nyelvi szakokra jelentkező hallgatói motivációi jelentős mértékben átalakultak. Ma már kevésbé jellemző a leendő hallgatókra, hogy a klasszikus bölcsész műveltség miatt jelentkezzenek ilyen szakokra, hanem sokkal inkább fontos számukra, hogy az egyetem kapuin való kilépéskor már azonnal piacépes tudás birtokában legyenek. Mindezek megmutatkoznak az idegen nyelvi szakokra jelentkező hallgatói összlétszámokban is, ugyanis az angol nyelvet leszámítva, amelynek dominanciája ma már megkérdőjelezhetetlen, a többi nyelvszakra jelentkezők száma évről évre folyamatosan csökken. Az előadás célja, hogy bemutasson egy nyelv-, valamint nyelvtanárszakos hallgatókkal készült interjúkutatást, illetve annak eredményeit. Az interjúk szövegátiratának elemzése a tartalomelemzés módszerének segítségével készült. Az eredmények egyrészt feltárják a résztvevők szakválasztási motivációit, másrészt betekintést engednek egyéni nyelvtanulói különbségeikbe is, amelynek megértése hozzásegítheti a döntéshozókat ahhoz, hogy az egyetemi nyelvi képzéseket jobban a hallgatói igényekhez tudják alakítani.

Dr. Kis Ádám

nyugdíjas kiadóvezető

adam.kis@szak.hu

A névátírás problematikája cirill betűs szövegek fordítása során, különös tekintettel a CAT használatára

Az orosz nyelvű szövegek fordítása során megjelenő, akár döntést is igénylő probléma a tulajdonnevek átírása. A helyesírási szabályzat kellően részletes előírásokat tartalmaz ebben a vonatkozásban, ezeket azonban a gépi fordítók csak részben ismerik. Ez a gépi fordítások javításának lényeges feladata, a szabályismereten túl széles kulturális tájékozottságot igényel. Gyakran előfordul, hogy a gépi fordító nem a magyar előírás szerint transliterál. Tipikus probléma a közszóval egybeeső tulajdonnevek esetén a felesleges fordítás. A cirill betűs szövegekben előforduló idegen szavak, nevek fordítása során komoly kutatómunkára van szükség. Sajátos problémát jelent a ragozott tulajdonnevek gépi felismertetése, különös tekintettel a fordítómemóriában való terminológiakezelésre és korrigálásra. Külön gond, hogy a nevek átírásának kérdésében a magyar alkalmazók nem egységesek, így az egy szövegen belüli, illetve inkább az egy fordító által alkalmazott megoldásrend széles kihatású lehet.

Magyarné Szabó Eszter

tanár

Kenderföld–Somági Általános Iskola;

óraadó, doktorjelölt

Pécsi Tudományegyetem, BTK, Nyelvtudományi Tanszék

magyarne.eszter@gmail.com

Hogyan befolyásolják a fordítói választások és döntések az Örkény-Egypercesek jelentését?

Doktori disszertációmban Örkény Egyperceseknek különböző fordításaival foglalkoztam. A magyar–német fordítási irányhoz két műfordító, Vera Thies és Terézia Mora, továbbá egy bilingvis középiskolai diák munkáit vizsgáltam meg. A német–magyar irány eredményeit pedig középiskolai diákok fordításaiban tanulmányoztam. A hipotézisek közül ebben az előadásban a következőket bizonyítom vagy cáfолоm: 1. a két műfordító német célnyelvi szövegeiben nem mindenhol érvényesül ugyanolyan intenzitással az ironikus beszédmód. 2. A bilingvis középiskolai diák fordításait a német → magyar fordítási irányban befolyásolják a német nyelvre jellemző sajátos szabályok, például hátravetett birtokos jelzős szerkezet, passzív (szenvető) szerkezet, főnévi igeneves szerkezet, egyeztetési hibák az egyes szám–többes szám, illetve az igeidők használatában, emiatt magyar nyelvű mondataiban grammatikailag helytelen megoldások is előfordulnak.

Magnuczné Dr. Godó Ágnes

tanszékvezető egyetemi docens

Miskolci Egyetem, BTK, Modern Filológiai Intézet, Angol Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

agnes.magnuczne@uni-miskolc.hu

Mozzanatok és mozzanatjelölők magyar anyanyelvű angol szakos hallgatók szemináriumi előadásában

A hallgatói szemináriumi előadás (academic oral presentation) az angol nyelvszakos hallgatók tanulmányainak fontos részét képezi. Hatékony megvalósításához a téma ismeretén túl, komplex idegen nyelvi, szociokulturális, pragmatikai és diskurzuskompetenciák is szükségesek, amelyek közül a tanulmány a diskurzuskompetenciákra, ezen belül is a diskurzusközösség műfaji elvárásainak megfelelő koherens szövegek megalkotásának képességére koncentrálnak. Amíg az írásbeli tudományos műfajok diskurzusszerkezetét már meglehetősen széles körben vizsgálták Swales (1990) mozzanatstruktúra-modellje alapján, kevesebb figyelem irányult a szóbeli tudományos műfajokra, például a hallgatói szemináriumi előadásra, amely az egyetemi hallgatók szakmai szocializációjának egyik fontos eszköze. Előadásommal ehhez a területhez szeretnék hozzájárulni magyar anyanyelvű angol szakos egyetemi hallgatók szemináriumi előadásainak mozzanatstruktúra-vizsgálatával. A kutatás keretrendszere Chang és Huang (2015) mozzanatstruktúra-modellje, amelyet TED-beszédek elemzésére adaptáltak, így ez egyúttal lehetőséget ad a TED-beszédek és hallgatói szemináriumi előadások mozzanatstruktúrájának összevetésére is. Ugyanakkor Ädel (2010, 2022) alapján a vizsgálat ezúttal kombinálja a mozzanatelemzés és a metanyelvi elemzés perspektíváit, így bemutatja azt is, hogyan jelölik a hallgatók szemináriumi előadásuk TÁRGYALÁS makrostruktúra elemében a mozzanatokot és lépéseket.

Dr. Nagy János

egyetemi adjunktus

Pécsi Tudományegyetem, BTK, Anglisztika Intézet, Angol Nyelvészeti Tanszék

drnagyjanos73@gmail.com

A dorseti dialektus Thomas Hardy regényeinek magyar fordításaiban

Dialektus láttán a fordító döntéshelyzetek és kérdések megválaszolásának sorozatába kerül. El kell döntenie, hogy milyen jelentőséget tulajdonítson a standardtól eltérő szövegnek. Keressen ekvivalensnek tekinthető CNY-i dialektust? Jelölje? Hivatkozza meg a CNY-i olvasó számára? Hagyja figyelmen kívül, és adja vissza standard nyelven?

A fordítótól eltávolodva azonban a kutatónak vizsgálnia kell mindkét nyelv szociolingvisztikai vonatkozásait is szinkrón és diakrón módon egyaránt. Milyen a dialektus megítélése a FNY-i és a CNY-i környezetben, a FNY-i és CNY-i nyelvészetben, illetve ez hogyan változott az idők folyamán.

A szerző vonatkozásában is felmerülnek kérdések. Mit jelentett számára a dialektus, amelyben írt, és mennyire volt ez konstans? A kutatás azt is vizsgálja, hogy a fordítók hagytak-e kéziratukban, megnyilatkozásaikban utalást a dialektus fordításával kapcsolatban. Mindezek összegzése végsősoron visszahat a CNY-i szöveg relatív ekvivalenciájának kérdésére.

Dr. Paksy Tünde

egyetemi adjunktus

Miskolci Egyetem, BTK, Modern Filológiai Intézet, Német Nyelv- és Irodalomtudományi Tanszék

tunde.paksy@uni-miskolc.hu

A transzmediális közvetítés dilemmáiról irodalmi művek megfilmesítése esetén

Egy-egy irodalmi mű megfilmesítésének számos oka, indoka és hatása lehetséges. Ma már sokan egyetértenek abban, hogy az irodalmi mű filmváltozata nemcsak annak függvényében, mintegy annak transzmediális fordításaként, hanem önálló filmművészeti alkotásként (is) értékelendő, míg mások abból indulnak ki, hogy minden filmfeldolgozás egyféle értelmezését adja az eredeti műnek. Helmut Kreuzer az irodalmi művek filmadaptációinak öt különböző típusát írja le, elsősorban az alapján, milyen mélységben történik meg az eredeti mű értelmezése. A skála az irodalmi nyersanyag puszta átvételétől, az illusztráción át a transzformáció értelmező és feldolgozó változataiig terjed. Kreuzer az utolsó típus, a dokumentáció alatt például színházi előadások felvételét érti, amelyek már nem tartoznak szigorúan a filmváltozat kategóriájába. Az alkotók a különböző feldolgozástípusok esetében eltérő dilemmákkal szembesülnek, amelyek akkor rajzolódnak ki különösen élesen, ha egy-egy művet több alkalommal is megfilmesítettek. Az előadás során konkrét példákon keresztül igyekszem szemléltetni a transzformáció lehetőségeit és lehetetlenségeit.

Dr. habil. Pethó József

habilitált főiskolai tanár

Miskolci Egyetem, BTK, Magyar Nyelv- és Irodalomtudományi Intézet

jozsef.petho@uni-miskolc.hu

„Mi” vagy „ők”? Kölcsey Ferenc *Hymnusának* személyjelölő konstrukciói a német fordításokban

A lírai szövegek poétikussága szempontjából a személyjelölési mintázatok szerepe kitüntetett jelentőségű, egyfelől azért, mert az idetartozó nyelvi jelenségek teszik a költeményt mint közlést megérthetővé, másrészt pedig a szövegek líraként történő kategorizálásában, befogadásában is lényegi szerepük van a személyjelölő szerkezeteknek. Ebből az előfeltevésből kiindulva jelen előadás Kölcsey Ferenc *Hymnusának* a személyjelölő – ezen belül is főként a lírai ének a nemzethez való viszonyát konceptualizáló – konstrukciókat a fókuszba helyező fordításstilisztikai vizsgálatára vállalkozik. Az alkalmazott módszertan alapjait legtágabban a funkcionális kognitív nyelvészet, ezen belül pedig konkrétan a kognitív stilisztika és poétika adja. A vizsgált fordításokat, azaz a korpuszt Karl Maria Kertbeny (Kertbeny Károly Mária) első, 1854-es fordításától kezdve a vers számos újabb fordítása adja, egészen a jelenben leginkább használatos, Annemarie Bostroem által készített fordításig.

Sarnyai Vivien

doktorandusz

Eötvös Lóránd Tudományegyetem, BTK, Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet,
Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszék

sarnyaiivi@gmail.com

A 11. századi latin nyelvű oklevelek fordítástechnikai problémái

A nyelvtörténeti vizsgálatokban fontos szerepet játszanak a szórványemlékek, s közülük is igen nagy becsben állnak a 11. századi oklevelek. Az ómagyar kori diplomák jelentős része latinul íródott, megfigyelhető azonban, hogy – mivel a latin nyelv tudományos státusza megváltozott – a fordítás iránti attitűd is megváltozott. Mivel korábban a nyelvtörténészek jelentős része tudott latinul, így egy-egy oklevél nyelvi elemzéséhez nem volt szükség fordításra (l. ÓmOlv.; Pais 1939; Bárczi 1951), manapság azonban elképzelhetetlen az oklevélelemzés fordítás nélkül. Az ómagyar kori oklevelek kétnyelvűek (latin szövegben magyar szórványok), a diszciplínán belül pedig nincs egységes fordítási stratégia, így közlésenként eltérő, hogy a fordító miképpen viszonyul a szórványokhoz. A fordításnak igazodnia kell a célközönség igényeihez, esetünkben pedig a célközönség csoportját nyelvészek alkotják, s így kritikai fordításra, s a szórványok filológiai hű kezelésére van szükség. Célom egy olyan stratégia kidolgozása, amellyel a nyelvtörténészek számára alkalmas oklevélfordításokat lehet elérni, előadásomban pedig ennek problémáit és kérdéseit mutatom be.

Sasvári Anna

egyetemi tanársegéd

Miskolci Egyetem, BTK, Modern Filológiai Intézet, Alkalmazott Nyelvészeti és Fordítástudományi Tanszék

anna.sasvari@uni-miskolc.hu

A kis herceg legújabb magyar fordítása

2023 szeptemberében Alexander de Saint-Exupéry világhírű regényének tizenharmadik fordítása jelent meg magyar nyelven. Annak számos oka lehet, hogy újr fordítanak egy művet, ám az újr fordítás szükségszerűségéről a fordítástudománnyal foglalkozók körében mára egyértelmű a konszenzus. Korábbi tanulmányokban már foglalkoztam *A kis herceg* első tizenkét fordításával; ezúttal a legújabbat vizsgálom. Kácsor Zsolt fordítói utószavában maga is ír három konkrét szöveghellyel kapcsolatos fordítói döntéséről. Előadásomban azt mutatom be, hogy Kácsor Zsolt fordítása mennyiben tér el az előző magyar fordításoktól, és hogy vajon az általa meghozott fordítói döntések a célnyelvi szöveg előnyére vagy hátrányára váltak-e. Konkrétan kitérek a fordító által is említett fordítói döntésekre, az általa eszközölt változtatások szükségességére vagy hibáira. Az a tény, hogy az Év Könyve szavazáson a fordítás kategóriában a top 10-be került Kácsor Zsolt munkája, azt bizonyítja, hogy az olvasók kedvezően ítélik meg ezt az új magyar kis herceget.

Dr. habil. Schirm Anita

nyelvész, habilitált egyetemi docens

Szegedi Tudományegyetem, BTK, Magyar Nyelvi és Irodalmi Intézet, Magyar Nyelvészeti Tanszék

schirmanita@gmail.com

Harry Potter és a titokzatos "töltelék"

Az előadás J. K. Rowling *Harry Potter and the Sorcerer's Stone* című regényének, illetve a *Harry Potter és a bölcsek köve* című, Tóth Tamás Boldizsárnak köszönhető magyar fordításának a diskurzusjelölő készletét vizsgálja. A két mű leggyakoribb diskurzusjelölőinek a számszerű ismertetése után az előadás az angol *well* magyar megfelelőire, valamint a magyar *hát* angol forrásnyelvi előzményeire fókuszál. A vizsgálat azt mutatta, hogy a *well* több mint harmada kihagyással lett fordítva, a *hát*-ok mintegy negyede pedig beszúrással került a szövegbe. Az előadás a magyar szövegben megvalósuló különféle fordítói stratégiákat (a kihagyásokat, a betoldásokat és az eltéréseket) példák segítségével is illusztrálja, rámutatva arra, hogy a fordítási módszer hogyan segíthet a diskurzusjelölők funkcionális spektrumának a jobb megismerésében.

Schüzler Tamara

nyelvtanár

Semmelweis Egyetem, Szaknyelvi Intézet

tamara.schuszler.sote@gmail.com

Pozitív pszichológia alkalmazhatósága angolórai feladatokban – egy interjú kutatás eredményei

Jelenlegi kutatásaim középpontjában a pozitív pszichológia eredményeinek nyelvoktatásban való felhasználása áll, ezen belül is bizonyos nyelvi feladatok megítélése diákok és tanárok körében. Ennek részeként jelenlegi előadásomban egy tíz tanárral végzett interjú kutatást tervezek ismertetni, akik a közoktatás általános és középiskolai szintjén, valamint a felsőoktatásban tanítanak, és egy tíz pozitív pszichológia alapú nyelvórafeladatot tartalmazó bankból próbáltak ki tanórai tevékenységeket, majd egyéni interjúkban reflektáltak felhasználhatóságukra, illetve a pozitív pszichológia oktatásba építésére. A kutatás módszertana kvalitatív volt: az interjúkat tematikus tartalomanalízisnek vettem alá, a kódokat témákba szervezve arra kerestem a választ, hogy mit gondolnak a megkérdezettek a pozitív pszichológia angolórai felhasználásáról, milyen segítséget várnak el ebben, és milyen különbséget látnak az idegennyelv és más tárgyak között a pozitív pszichológia integrációját illetően.

Dr. Sturcz Zoltán

c. egyetemi tanár

Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem, GTK, Műszaki Pedagógiai Tanszék

sturcz.z@eik.bme.hu

Kitekintés Kossuth sokirányú fordítási tevékenységére

Kossuth nyelvi világát több szempontból is lehet vizsgálni: nyelvtudásának mértéke, szónoki és írói képességei, fordítási kísérletei és munkálatai. Nyelvtudását illetőleg megállapítható, hogy az életrajzok szerint tizenegy nyelv birtokában volt. Több nyelvből igen alapos nyelvtudást dolgozott ki. Ezek közé tartozott a latin, a német, a francia, az angol, az olasz,

amelyeket hosszú élete során fordítási eszközként is használt. Fordítási munkálatai körét műfordítási, szakfordítói vagy egyszerűen munkafordítási körben lehet meghatározni. Hosszabb-rövidebb fordítási munkái eltérő célok miatt készültek: megélhetési, nyelvtökéletesítési, publicisztikai, szépirodalmi, szakirodalmi, de legtöbbször politikai okok vezették a tollát. Mindebből kifolyólag a tematikát tekintve is széles kört mutatnak ezek a kísérletek vagy munkák. A fordítási irányok is sokfélék: magyarról idegen nyelvre, idegenről magyarra és főleg politikai írásait illetően két vagy több idegen nyelv közötti fordítások is előfordulnak munkái között.

Szabó László

szakfordító–lektor;

külsős jogi szakfordító

Országos Fordító és Fordításhitelesítő Iroda

ifj.szabo.laszlo@gmail.com

Szakterületek terminológiája és nyelvi lehetőségek a jogi szakfordításban

A jogi szakfordítás kihívást jelentő terület, mely magas precizitást és nyelvi pontosítást igényel. A szakterületek terminológiája kulcsfontosságú, mivel a jog számos specifikus területtel rendelkezik. A pontos terminológia használata elengedhetetlen a jogi dokumentumok hűséges átültetéséhez a célnyelvre.

A jogi szakfordítás során a szakmai nyelvi lehetőségek széles skálája áll rendelkezésre. A szakembereknek pontosan ismerniük kell a jogi kifejezések finom árnyalatait, valamint a forrásnyelvi szöveg pontos átadása érdekében a jogi kifejezések szinonimáit, antonimáit és a kifejezésekhez kapcsolódó kollokációkat.

A terminológiai pontosság és a megfelelő nyelvi lehetőségek kihasználása egyaránt szükségesek az eredeti szöveg jelentésének közvetítése érdekében. Az előadás a megfelelő mondatszerkezetek alkalmazásáról szól, amely annak érdekében fontos, hogy az elkészült fordítás nyelvi színvonala megfeleljen az angol–amerikai jogi szakemberek által írt szövegek nyelvi színvonalának.

Dr. habil. Szilágyi Ildikó

habilitált egyetemi docens

Debreceni Egyetem, BTK, Francia Tanszék

szilagyiiildiko@arts.unideb.hu

A magyar Rimbaud-kép alakulása a fordítói választások és döntések tükrében

Előadásomban először röviden áttekintem a magyar Rimbaud-kép alakulását az első versfordítástól (1903) napjainkig. A minden kötöttséget elvető, minden ellen lázadó Rimbaud a magyar fordításokban sokszor „megszelídül”: költői nyelve lágyabbá, helyenként vulgáris szókinccse finomabbá válik, szintaktikai újításai (kihagyások és ismétlések) kevésbé hangsúlyosak. Nyelvi és formai szempontok alapján összehasonlítom Rimbaud két legismertebb versének (*Voyelles*, *Le bateau ivre*) magyar fordításait. Megvizsgálom, hogy a sokszor nehezen olvasható, hermetikus művek újabb és újabb fordítása mennyiben tekinthető a fordítók részéről újraértelmezésnek. Végül rámutatok arra, hogy a fordítások közötti különbségekben nemcsak az eltérő fordítói stratégiák figyelhetők meg, hanem a fordítói döntések ideológiai vonatkozásai is tetten érhetők.

Dr. Varga Éva Katalin

egyetemi docens

Semmelweis Egyetem, Szaknyelvi Intézet

varga.eva.katalin@semmelweis.hu

Dr. Vágási Tünde

egyetemi tanársegéd

Semmelweis Egyetem, Szaknyelvi Intézet

vagasi.tunde@semmelweis.hu

Betűszók a kardiológiai szaknyelvben

Napjaink orvosi szaknyelvére – szakirodalomra és a mindennapi orvosi gyakorlatra, dokumentációra – jellemző a többszavas, többnyire angol szószerkezetekből alkotott betűszók használata. Az elváltozások, kóros állapotok, beavatkozások, vizsgálati módok és anatómiai nevek betűszavai a latin nyelvű diagnózisokban is megjelennek.

Előadásunkban a kardiológiai szaknyelv betűszavait vizsgáljuk. Korpuszunkat a Semmelweis Egyetem klinikáiról összegyűjtött, mintegy ezer oldalnyi autentikus dokumentumokból állítottuk össze. A kardiológia körébe tartozó betűszókat manuálisan gyűjtjük ki, figyelmet fordítva arra, hogy a dokumentumok mely részében (anamnézis, státusz, vizsgálati lelet, epikrízis) fordulnak elő, majd fogalomkörük szerint osztályozzuk őket. Gyűjtésünket a Városmajori Szív- és Érgyógyászati Klinika honlapján található betegtájékoztató anyagokkal egészítjük ki. Célunk a Szakorvosi terminológia tananyagfejlesztésében és a szakfordítóképzésben is jól hasznosítható glosszárrium létrehozása.

Dr. Veresné Dr. Valentinyi Klára

egyetemi docens

Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem, VFGI, Idegen Nyelvi Tanszék

veresne.valentinyi.klara@uni-mate.hu

Áttekintő tanulmány a MI használatáról a felsőoktatásban. Plágium vagy nem plágium az MI használata a felsőoktatásban?

Kétségtelen, hogy a hallgatók ma már napi szinten használják az MI-t (mesterséges intelligenciát) és az MT-t (machine translation–gépi fordítás) a tanuláshoz, a fordításhoz és sokszor a beadandókhöz, illetve a vizsgákon is. Ugyanakkor egyelőre nincsenek olyan eszközeink, amelyekkel teljes biztonsággal kiszűrhetők és letilthatók ezeknek az eszközöknek a használata. Ezért a kérdés ma már nem az, hogy tiltsuk vagy ne tiltsuk az MI használatát, hanem az, hogyan szabályozzuk azt, illetve, hogy a felsőoktatás hogyan viszonyuljon ehhez a jelenséghez. Első lépésként azt kell meghatározni és elkülöníteni, hogy az MI milyen készségek fejlesztéséhez hasznos, azaz mire használhatják a hallgatók az MI-t, illetve mire nem használhatják. Majd ezen területek meghatározása után ki kell alakítanunk a vonatkozó felsőoktatási szabályozókat. Ehhez azonban felül kell vizsgálni a plágiumról alkotott definíciókat, a plágiumhoz való viszonyulásunkat, és esetlegesen új fogalmak meghatározása is szükséges lehet. Előadásunkban az említett kérdéseket vizsgáló, online elérhető szakirodalmat tekintjük át.

Zsolnai Márton

nyelvtanár

Vilniusi Egyetem, Filológiai Kar, Skandináv Központ

zsolnai.marci@gmail.com

Fordítás a 21. századi nyelvórán: tanári és hallgatói reflexiók, bevált jógyakorlatok

A valaha igen népszerű nyelvtani-fordító módszer (Grammar-Translation Method) manapság elavultnak számít a modern nyelvpedagógiai nézetek mellett. Bár a fordítás kizárólagos használata valóban furcsán venné ki magát egy 21. századi nyelvórán, mégis sok gyakorlat adaptálható a mai kor igényei szerint a nyelvtani-fordító módszer alapelveinek használatával. A Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem első évfolyamos Stipendium Hungaricum ösztöndíjas hallgatói (n=95) és az intézmény több kampuszán magyar mint idegen nyelvet tanító nyelvtanárok (n=5) véleményét és nézeteit egy kérdőíves kutatás során mértem fel. A diákok és a tanárok nézőpontja bár sok szempontból különbözik, a résztvevők válaszai alapján a módszer tervszerű használata előnyös lehet a nyelvórán. Az előadás során a kérdőíves kutatás eredményeinek ismertetése mellett a nyelvórán hatékonyan alkalmazható jógyakorlatok közül kerül néhány bemutatásra.

Könyvbemutató a #transpub sorozat keretében

Dr. Eszenyi Réka:

[Humán fordító és gépi fordítás 8 leckében. Változások a 21. századi nyelvi közvetítő szerepében](#)

A szerzővel Dr. Csatár Péter beszélget

A 2010-es évtized közepétől eddig soha nem látott változásokon ment keresztül a fordítói szakma, átalakult a szakfordítás folyamata, és ezáltal a fordító szerepe is. A digitalizáció, majd a mesterséges intelligenciával támogatott eszközök, főként a neurális gépi fordító és a Chat GPT megjelenése alapjaiban változtatta meg a nyelvi közvetítés, ezen belül a szakfordítás folyamatát. A neurális gépi fordítás az emberi fordításban jellegzetesen egymásra épülő olvasási, írási és transzformációs folyamatok egy részének helyébe lép, és a fordító szerepe eltolódik a gép produktumának javítása, kiegészítése és ellenőrzése felé. A fordítónak hagyományos kompetenciái mellett meg kell tanulnia a gépi fordítóval dolgozni és kiaknázni az eszköz nyújtotta előnyöket, miközben továbbra is a humán fordítással azonos minőségű fordított szövegeket várnak tőle a megrendelők és az olvasók. Így létfontosságú, hogy a humán fordító látható maradjon, és szakmai kontrolljának fontosságát a fordított szövegek felhasználói ne tévesszék szem elől.

Kulcsszavak: neurális gépi fordítás, humán fordító, behelyettesítés, láthatóság

